

Сергій Адамович

доктор історичних наук, професор

професор кафедри теорії та історії держави і права

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника»

(м. Івано-Франківськ)

НАРОДНИЙ РУХ УКРАЇНИ В БОРОТЬБІ ЗА СОБОРНІСТЬ В ЧАСИ МАЙДАНІВ ТА РОСІЙСЬКО - УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Національно-визвольний рух та розпад компартійно-радянської системи в Україні в кінці 80-х р. – на початку 90-х рр. ХХ ст. призвів до появи Народного Руху України (НРУ). Вивченню історії НРУ в контексті проблеми єдності країни та реформи системи місцевого самоврядування присвятили свої дослідження В. Барцьось, Г. Гончарук, В.Деревінський, О.Гарань, Ю.Діденко, О.Мардаренко, А.Русначенко, С.Телешун, О.Шановська, О.Шипотілова та інші. Автор ставить перед собою завдання проаналізувати значення НРУ в процесі єднання українських земель і боротьби з російською агресією в часи Помаранчевої революції, Революції гідності та збройної інтервенції Російської Федерації.

Відзначимо, що в умовах Помаранчевої революції і розпалу сепаратистських тенденцій у країні у 2004 р. активісти НРУ активно включилися у захист соборної України. У свою чергу лідер НРУ Б.Тарасюк закликав Генпрокурора і СБУ розпочати розслідування, а Президента України негайно звільнити з посад глав Харківської, Донецької, Луганської областей, а також мера Одеси “за розпалювання ворожнечі і за дії, що ведуть до розпаду держави”¹.

Одночасно усвідомлюючи поділ українського народу після революції на “помаранчевих” і “біло-блакитних”, Б.Тарасюк у виступі на науковій конференції в Одесі восени 2005 р. зазначив, що “Рух повинен займати

---

¹ Тарасюк Б. Сепаратистам “світить 110-та територія” Кримінального кодексу. *Час Руху опору*, 2004. Листопад. №22. С.1.

консолідує позицію, об'єднуючи український народ, як він це робив завжди”². Задля ліквідації слідів розколу держави НРУ брав на себе функції консолідатора, медіатора між владою та опозицією і пропонував провести круглий стіл політичних сил, за який би могли сісти члени всіх партій, представники влади і опозиції³.

На парламентські вибори 2006 року НРУ пішов у блоці з “Нашою Україною” разом з КУНОм, Партією промисловців і підприємців України, партією “Християнсько-Демократичний Союз” та УРП “Собор”. Одночасно УНП вийшла на парламентські вибори в складі Українського народного блоку Костенка і Плюща. На виборах до Верховної Ради за цей блок проголосували 1,89% виборців⁴.

У цей час відбулися чергові заклики зі сторони кримських татар до створення національної держави в рамках існуючої країни, лідер НРУ Б.Тарасюк на прес-конференції в грудні 2006 р. заявив, що “очолювана ним політична сила не тільки виступає проти, але й засуджує ідею створення в Україні національної автономії або будь-яких інших утворень, оскільки вважає, що це приведе до ослаблення територіальної цілісності держави”. Водночас він наголосив, що кримськотатарський народ, як і інші народи, що проживають в Україні, має право на національну ідентичність і самобутність⁵. Ця достатньо гостра заява звичайно не применшує значної ролі партії в підтримці кримськотатарської спільноти на їх історичній батьківщині в Криму, а швидше вона засвідчила принциповість НРУ в питанні збереження єдності країни.

На позачергові парламентські вибори 2007 року НРУ разом з УНП пройшов у Верховну Раду України у форматі блоку “Наша Україна – Народна Самооборона”. Обидві політичні партії у своїх програмових вимогах виступали

---

² Тарасюк Б. Перспективи розвитку Народного Руху України. *Народний Рух України: місце в історії та політиці: Матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції 16-17 вересня 2005 р., м. Одеса*. Одеса, 2005. С.11.

³ Там само. С.11-12.

⁴ Адамович С. Соборність в ідеології та діяльності Народного руху України. *Чорноволівські читання. Візія майбутнього України: Матеріали III і IV наукових конференцій, присвячених 80-й річниці з дня народження В'ячеслава Чорновола (Київ, 24 грудня 2016, 24 грудня 2017*. Упоряд. В.Ф. Деревінський. Київ; Тернопіль: Бескиди, 2018. С.26.

⁵ Тарасюк виключає кримськотатарський сепаратизм. URL: <http://for-ua.com/ukraine/2006/12/23/131402.html> (дата звернення 30.12.2006).

за єднання української нації та демонстрували прихильність до збільшення повноважень місцевого самоврядування.

Так, УНП виступала за реальне місцеве самоврядування в Україні на засадах Європейської хартії місцевого самоврядування. Партія пропонувала нову схему взаємовідносин між місцевими органами публічної влади та територіальну організацію влади в Україні, яка згідно з принципом субсидіарності дозволила б максимально наблизити процес управління до громадянина і забезпечити належну якість управлінських та соціальних послуг. На регіональному (обласному і районному) рівнях органи державної влади мали б здійснювати лише загальнодержавні функції управління і такі функції, які не можуть самостійно здійснювати органи місцевого самоврядування. Всі інші повноваження мали бути віднесені до компетенції органів місцевого самоврядування відповідного рівня. Вагомим чинником консолідації українського суспільства костенківці вважали українську мову, а також розвиток культури етнічних груп в Україні та української діаспори⁶.

У свою чергу НРУ у своїй партійній програмі заявила, що консолідація української нації має ґрунтуватися “не лише на політичній спільності, а й на підставах фінансово-економічної та культурно-духовної єдності, усвідомленні загальнонаціональних інтересів, утвердженні державно-національних, демократичних засад у всіх сферах життєдіяльності суспільства”⁷. Одночасно реалізацію національно-культурних прав етнічних груп в Україні рухівці ставили в залежність від усвідомлення ними національного характеру української державності. Крім того, Рух підтримував відновлення кримськотатарської національної автономії в Криму в рамках демократичної соборної Української держави.

Рух вважав невідкладним для процесу становлення інститутів національної держави здійснити деколонізацію національної ментальності та провести адміністративно-територіальну реформу. З метою створення умов для

---

⁶ Програма. URL: <http://www.unp.ua/about-ua/programa.html>. (дата звернення 21.03. 2015).

⁷ Програма. URL: <http://www.nru.org.ua/pro-partiiu/programa-tukhu>. (дата звернення 21.03. 2015).

послідовного зміцнення нації-держави, збереження соборності, Україна мала залишатися унітарною за формою державного устрою. Водночас НРУ обстоював необхідність керованої децентралізації функцій державного управління, забезпечення ефективного функціонування органів місцевого самоврядування.

НРУ виступав за становлення найбільш децентралізованої складової публічної влади в Україні на базі територіальної громади місцевого самоврядування, за забезпечення її організаційно-правової та фінансової автономії, чітке розмежування повноважень між місцевим самоврядуванням та органами державної влади, за максимальну реалізацію принципу субсидіарності. Одночасно партія оцінювала як передчасну ідею запровадження регіонального самоврядування.

НРУ також зазначав, що неодмінною складовою державотворення є становлення Єдиної Помісної Української Православної Церкви, і виступав за розробку довгострокової державної програми допомоги українцям діаспори та сприяння їхньому поверненню на рідну землю⁸.

Лідер УНП Ю.Костенко узяв участь у президентських виборах 2010 р., але загалом після приходу до влади В.Януковича відбувалася поступова маргіналізація обох відламів Руху.

УНП і НРУ пов'язувала спільна історія і спільність правоцентристської націонал-демократичної ідеології. У зв'язку з цим обидві партійні структури розпочали об'єднавчі процеси. Так, 15 червня 2013 р. відбулося об'єднання частини НРУ на чолі з Б.Тарасюком і ВО "Батьківщина". 19 травня 2013 відбувся всеукраїнський об'єднавчий з'їзд НРУ і УНП, під час якого було прийнято рішення створити єдину партію – Народний Рух України (Українську народну партію "Рух") на чолі з В.Куйбідою. Однак у жовтні 2013 р. відбувся з'їзд УНП на якому процес утворення нової партії було призупинено, через відсутність юридичного механізму об'єднання.

---

⁸ Програма. URL: <http://www.nru.org.ua/pro-partiiu/prohrama-rukhu>. (дата звернення 21.03. 2015).

У 2014 р. рухівці взяли активну участь в Революції гідності та війні на Донбасі, а партійні структури НРУ та УНП своїми політичними заявами підтримували боротьбу за соборність країни. Так, у зв'язку з злочинними діями оточення В.Януковича під час революції Рух закликав українців задля забезпечення суверенітету України відповідно до ст. 17 Конституції України організуватись у загони самооборони. Натомість через дискредитовану Верховну Раду України НРУ запропонував опозиційним депутатам, позапарламентським політичним силам, громадськості, духовенству та представникам національних меншин до виборів нового парламенту створити Національні Збори України, які візьмуть на себе відповідальність за захист державного суверенітету та гарантуватимуть права і свободи людини⁹.

НРУ засудив порушення міжнародного права, грубе нехтування положень Будапештського меморандуму 1994 р. Російською Федерацією і пасивне споглядання процесу анексії Криму та окупації частини Донбасу зі сторони гарантів українського державного суверенітету США, Китаю, Франції, Великої Британії. Рух вимагав від влади припинити укладання колоніальних угод, вимагати від США та Великої Британії постачання високотехнологічного озброєння, розпочати власне виготовлення сучасної зброї або знайти можливість відшкодування військових, геополітичних та фінансових втрат коштом держав-підписантів Будапештського меморандуму¹⁰.

Народний Рух України неодноразово засуджував репресії російської влади проти кримськотатарського населення півострова. 18 квітня 2016 р. Міністерство юстиції РФ внесло Меджліс у перелік громадських і релігійних об'єднань, діяльність яких зупинено в Росії “у зв'язку зі вчиненням ними екстремістської діяльності”. Таке рішення НРУ вважав кричущим порушенням прав кримськотатарського народу як корінного народу Криму. “Ми підкреслюємо, що один з центральних аспектів декларації ООН про права

---

⁹ Звернення НРУ до народу України: «Станьмо на захист державного суверенітету і життя людей!». URL: <http://www.nru.org.ua/pro-partiiu/zaiavy-i-zvernennia?limitstart=0>. (дата звернення 21.03. 2015).

¹⁰ Заява Народного Руху України щодо порушення положень Будапештського меморандуму (1994 р.). URL: <http://www.nru.org.ua/pro-partiiu/zaiavy-i-zvernennia/1356-zayava-narodnoho-rukhu-ukrainy-shchodo-porushennia-polozhen-budapeshtskoho-memorandumu-1994-r>. (дата звернення 21.03. 2015).

корінних народів – це право на представницькі інститути корінних народів, через які реалізуються права корінних народів. Тому така заборона є наступом на права всіх корінних народів, у тому числі й на права корінних народів Росії”, – заявив голова НРУ В.Куйбіда. Рух закликав Раду Безпеки ООН, Верховну Раду України, міжнародні правозахисні організації відреагувати на припинення судом діяльності Меджлісу¹¹.

Рухівці також засуджували арешти і незаконні ув'язнення кримських татар у Криму. 28 вересня 2017 р. НРУ виступив проти незаконного вироку окупаційного суду за мнимий сепаратизм заступнику голови Меджлісу І.Умерову¹² [15].

Окремою заявою від 17 березня 2015 р. Рух засудив надання парламентом особливого статусу деяким територіям Донбасу. Таким чином, на думку рухівців, український парламент проявив недалекоглядність і фактично посприяв збільшенню ризику втрати Україною частини території. Водночас НРУ вітав офіційне визнання Верховною Радою України окремих районів Донбасу окупованою росіянами територією¹³.

На практичному рівні рухівці воюють на фронті, партія допомагає всім можливим армії, ініціюючи проекти на зразок «Авто для АТО», «Залізо для десанту»¹⁴. Не зупинилася і гуманітарна діяльність НРУ у напрямку єднання країни. Зокрема, уже традиційно діти з південних, східних та північних областей держави у 2018 р. святкували Різдвяні свята у родинях своїх ровесників з Західної України у рамках рухівської дитячої дипломатії “Різдво єднає”¹⁵. Для молоді партія ініціює освітні конкурси для формування україноцентричного покоління (конкурс творів «Історія України» в

---

¹¹ Фіщенко Є “Екстреміст-шоу”. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2805/116/97801/> (дата звернення 28.01.2018).

¹² Кривенко В. Народний Рух вимагає скасувати вирок І.Умерову. URL: <http://www.rukh.team/viktor-krivenko-parodnij-ruh-vimagaie-skasuvati-virok-umerovu/> (дата звернення 28.01.2018).

¹³ Заява НРУ щодо надання особливого статусу деяким регіонам Донбасу. URL: <http://www.nru.org.ua/pro-partiiu/zaiavu-i-zvernennia/1437-zaiava-nru-shchodo-nadannia-osoblyvoho-statusu-deiakym-rehionam-donbasu>. (дата звернення 21.03. 2015).

¹⁴ Авто для АТО. URL: <http://www.rukh.team/avto-dlja-ato/> (дата звернення 20.02.2019); Залізо для десанту. URL: <http://www.rukh.team/zalizo-dlya-desantu/> (дата звернення 20.02.2019).

¹⁵ Рухівська дипломатія “Різдво єднає”. *Український Південь*. Миколаїв, 2017. №6. С.4.

художньому стилі¹⁶, конкурс української патріотичної поезії ім. Валерія Бойченка¹⁷, конкурс літературних есе «Сто слів про соборність»¹⁸). 22 січня 2019 р. НРУ ланцюгами єднання відзначила 100 ліття соборності України¹⁹.

На президентських виборах 2019 р. від НРУ зареєструвався на виборчі перегони лідер партії В. Кривенко і в своїй передвиборчій програмі проголосив: «Рухаймося разом до сильної, *соборної*, заможної України». Окрема увага в програмі приділена шляхам військової перемоги над Росією і деокупації Донбасу. Відзначимо, що в програмі окремо акцентується, що права кримських татар будуть відновлені разом із кримськотатарською національною автономією в Криму в соборній Українській державі²⁰.

Отже, під час Помаранчевої революції та Революції гідності Народний Рух України рішуче засуджував сепаратистські прояви проросійських політичних сил та виступав проти агресивних територіальних претензій Російської Федерації. Водночас члени партії відіграли значну роль в організації революційних подій, чисельно стали на захист Вітчизни зі зброєю в руках та допомагають армії волонтерськими засобами. Крім того партія популяризує українську мову, історію, культуру, просвітницьким шляхом єднає громадськість різних регіонів країни задля досягнення соборності України.

Адамович Сергій. Народний Рух України в боротьбі за соборність в часи Майданів та російсько - української війни. У статті проаналізовано соборницьку діяльність Народного Руху України під час Помаранчевої революції, Революції гідності та російсько-української війни. Автор обґрунтовує, що осердям політичної програми і діяльності партії було єднання країни та боротьба із зовнішньою агресією Російської Федерації.

Ключові слова: російсько-українська війна, соборність, Україна, державність, партія, Помаранчева революція, Революція гідності, Російська Федерація, військова агресія.

Adamovych Sergiy. The People's Movement of Ukraine in the struggle for unity during the time of the Maidan and the Russo-Ukrainian War. The article analyzes the activity of the People's Movement of Ukraine during the Orange Revolution, the Revolution of Dignity and the Russo-Ukrainian War. The author substantiates that the core of the party's political program and

¹⁶ Конкурс творів «Історія України» в художньому стилі. URL: <https://www.facebook.com/history.konkurs/> (дата звернення 20.02.2019).

¹⁷ Конкурс української патріотичної поезії ім. Валерія Бойченка. URL: http://www.rukh.team/patriot-konkurs/?fbclid=IwAR1u9t20_HFRZltd_IJM6VC0gW451E86EPFRzNE4OOJj9ebYN4HelokTi78 (дата звернення 20.02.2019).

¹⁸ Про лауреатів конкурсу «Сто слів про соборність». URL: <http://postup.if.ua/pro-laureativ-konkursu-sto-sliv-pro-sobornist/> (дата звернення 20.02.2019).

¹⁹ Ланцюг єднання в Івано-Франківську. URL: <http://www.rukh.team/lantsiuh-iednannia-v-ivano-frankivsku/> (дата звернення 20.02.2019).

²⁰ Передвиборча програма кандидата на пост президента України Кривенка Віктора Миколайовича. URL: <http://www.rukh.team/programa-krivenko/>. (дата звернення 20.02.2019).

activities was the unification of the country and the struggle against the foreign aggression of the Russian Federation.

Key words: Russo-Ukrainian War, unity, Ukraine, statehood, party, Orange Revolution, Revolution of Dignity, Russian Federation, military aggression.